

VLADİMİR ALEKSANDROVIÇ GORDLEVSKİY*

Y.E. BERTELS

1951 yılı Sovyet ilim dünyası, ünlü doğubilimcilerimizden biri olan, akademik V.Aleksandroviç Gordlevskiy'in 75. doğum yıldönümünü kutladı.

V.A. Gordlevskiy 7 Ekim. 1876 yılında Sveaborg'da doğdu. Orta tahsilini Gelsingfors lisesinde gördü ve böylece o, çocukluk yıllarını bir çok dilin konuşulduğu bir şehirde geçirdi. Orada Rus dilinin yanı sıra büyük bir kitlede Fin lehçesini kullanıyordu. Burjuva aydınları özellikle de bu aydınların Rus çarlığına (düşmanca) karşı olan kısmı ağırlıklı olarak İsveç dilini konuşmaktaydı.

Liseden mezun olan V.A. Gordlevskiy Moskova üniversitesinin Tarih-Filoloji Fakültesine girmiş, doğu dillerini ise Lazarevskiy enstitüsünde öğrenmeye başlamıştır.

O, doğuya yönelik ilk gezisini 1904 yılında Anadolu ve Suriye'ye yapmıştır. Bu ülkelerde staj yaparken kendi ülkesindeyken tarihini, etnografyasını ve dilini öğrendiği halklarla tanışma fırsatı bulan Gordlevskiy, doğu gezisinden sonra Paris'i de ziyaret etmiştir.

Henüz bu gezi yapılmadan önce, Gordlevskiy kendisinin sonradan da ilgisini çekecek bir konu olan Türk halk masalları hakkındaki ilk eserini bundan elli yıl önce, 1900 yılında yayınlamıştır.

Fakat Gordlevskiy'in o dönemdeki çalışmalarında Türkoloji henüz ön plana çıkmamıştır. Onun 1901 yılında yazdığı çalışmaları daha çok Fin-İskandinavya dili ve tarihi üzerine olmuştur. V. A. Gordlevskiy'in 1903 yılında Fin şairi "Elyas Lyonrut Anısına" adlı makalesi dikkat çekmektedir ve onun bu çalışmaları sayesinde bütün dünya Karel halkının ünlü destanı "Kalevala" ile tanışma imkanı bulmuştur.

V.A. Gordlevskiy'in 1905 yılındaki çalışmalarının büyük bir kısmı Türkoloji alanına yöneliktir. İlgisini bilhassa Türk folkloru ve etnografyası çekmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin sosyal ve ekonomik hayatıyla da ilgilenmiştir. Böylece, onun 1905 yılındaki çalışmaları arasında Totomyansa ve Topçyan'ın *Die social-economische Türkei* adlı kitaba yazdığı eleştiri yazısıyla karşılaşırız.

1907 yılına gelindiğinde V.A. Gordlevskiy Lazarev enstitüsünün öğretmenleri arasına katılmıştır. 1910 yılında yüksek lisans sınavlarına giren Gordlevskiy 1916 yılında ise ordinaryüs profesör unvanını almıştır. Büyük Ekim sosyalist devriminden sonra Lazarevskiy enstitüsü Moskova Doğubilimleri enstitüsünde yeniden örgütlenmiştir. Yine bu kurum eskiden olduğu gibi araştırmasına doğu dillerini inceleme yönünde devam etmiştir. V.A. Gordlevskiy elli yıl hiç değişmeden görev yaptığı Moskova Şarkiyat enstitüsünün en vefalı üyelerinden birisi olmuştur.

Fakat, V.A. Gordlevskiy'in öğretmenlik hizmeti sadece Moskova Şarkiyat enstitüsü ile sınırlı kalmamıştır. O hem Askerî Akademide hem de Moskova devlet üniversitesinde ders vermiştir. Bu iki öğretim kurumunda Büyük Ekim Sosyalist Devriminden sonra Türk Filoloji bölümü açılmıştır. Onun her zaman ilgisini çeken alan Türk dili ve edebiyatı

* Bertels Y.E. "Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy", *Akademiku V. A. Gordlevskomu k yivo 75 letiyu*, Moskova, 1953, s. 5-9 adlı eserden alınmıştır. SSSR İlimler Akademisinin muhabir-üyesi Y.E. Bertels'in AN SSSR'in Şarkiyat Enstitüsü ve Dilbilim enstitüsü ilim adamlarının ortaklaşa katıldığı 8 Ekim 1951 yılındaki V. A. Gordlevskiye atfedilen 75. doğum yıldönümü toplantısındaki konuşmasından.

olmuştur. Ayrıca o çeşitli Türk halklarının etnografyası ve tarihi üzerinde de bir çok çalışmaya imza atmıştır.

V.A. Gordlevskiy hayatı boyunca Moskova'daki Şarkiyat merkezinin oluşması ve sağlamlanması yönünde ısrarla çalışmıştır. O aynı zamanda Leningrad'daki yaklaşık olarak 100 yıllık bir tarihî geçmişe sahip olan Şarkiyat merkezine de gerekli ilgiyi göstermiştir. Leningrad'daki genç Türkologlara gerekli ilgiyi göstermiş ve oradaki şarkiyatçılarla daima ilmî ilişkilerini sürdürmüştür.

V.A. Gordlevskiy sağlam bir kütüphane olmadan şarkiyat ilminin gelişmeyeceğini göz önüne alarak, Lenin adındaki Milli kütüphanede on altı yıl boyunca Şarkiyat bölümünün kurulması için çaba sarf etmiştir.

V.A. Gordlevskiy kendi çalışmalarında her şeyden önce araştırdığı halkların çağdaş hayatlarına daha çok dikkat çekiyordu. Onun yeni Osmanlı edebiyatı (1909-1912) hakkındaki denemesi eski eserlere değil, çağdaş Türkiye'nin edebiyatına ithaf edilmiştir.

O, Rus okuyucularını İstanbul yaşamını resmeden Muallim Naci'nin (1914) "Ömer'in çocukluğu" adlı eseriyle tanıştırmıştır. V.A. Gordlevskiy basit halkın yaşamını yansıtan bu eseri özellikle seçmiştir.

O, 1927-1934 yıllarında bu defa edebiyat ile ilgili değil, Türkiye'ye gezi yaptığı zaman gözlemlediği halkın hayatıyla ilgili bir çok etnografik deneme yazmıştır.

V.A. Gordlevskiy kendi eserlerinde ezilen Türk halkına karşı ılımlı davranmıştır. Fakat, onun Türklerin hayatına ve edebiyatına olan hayranlığı (sevgisi) kendi Rus edebiyatına olan sevgisini unutturmamıştır. Ama şuna değinmeden geçemeyiz V.A. Gordlevskiy Rus edebiyatının Türk edebiyatı üzerine olan etkisini daha 40 yıl önce diğer Rus doğubilimcilerinin akıllarına böyle konu gelmemişken yazmıştır.

V.A. Gordlevskiy 1926 yılında profesör seçilmiştir. 1934 yılında doktorluk derecesine yükselmiş, 1929 yılında da SSCB İlimler Akademisine muhabir-üye seçilmiştir. II Dünya Savaşından bir sene sonra, 1946 yılında SSSR İlimler Akademisinin daimi üyesi olarak seçilmiştir. Gordlevskiy araştırmaları için dört dili zarurî görmüştür: Arapça, Farsça, Türkçe ve Tatarca. O bu diller üzerindeki araştırmalarını tarihçi, edebiyatçı, etnografçı sıfatıyla yapmıştır.

V.A. Gordlevskiy'in sadece şarkiyat enstitüsünde değil, Dil-Tarih fakültesinin itibarlı kurumunda da eğitim gördüğünü değinmiştik, belki de bunun için araştırma görevine başlarken her şeyden önce tüm gücünü Türk'lerin gündelik hayatı, inancı, söz sanatları yönüne adapte etmiştir. Bununla birlikte SSCB'nin toprakları içerisindeki bazı Türk halklarını da incelemiştir.

V.A. Gordlevskiy'in ilmî çalışmaları Ekim İnkılabı öncesi dönemdeki şarkiyatçıların çoğunun çalışmalarından farklılık arz etmiştir. İnkılab öncesi şarkiyatçıları çalışmalarının büyük kısmı yazılı kaynaklarla ilgiliyken bu tür araştırmalardan farklı olarak Gordlevskiy'in yazılı kaynakların yanında sözlü ve folklorik örnekleri de incelediğini görmekteyiz. Radloff da folklorla uğraşmıştır ve çok sayıda sözlü sanat örnekleri toplamıştır. Fakat Radloff için bu kaynaklar sadece linguistik araştırmalar için ek malzemeler olmuştur. Bunun yanında eski yazılı anıtların deşifre edilmesi için önemli olmuştur. (Orhun Yazıtları, Kutadgu Bilig, Altun Yarluk v.b.). V.A. Gordlevskiy için ise bu malzemeler başlı başına değerliydi. Ona bu belgeler halkın hayat tarzını, psikolojisini ve ince ayrıntılarıyla özelliklerini öğrenmeye yardım etmiştir.

V.A. Gordlevskiy'in eski dostu ve ünlü Rus şarkiyatçısı İ.Y. Kraçovskiy 1946 yılında V.A. Gordlevskiy'den şöyle bahsetmiştir: "*Sizin her eserinize aydın bir yazarın üstün istidadı yansımıştır. ...siz kimseye benzemiyorsunuz ve bazı konularda şarkiyat ilmi tarihinde size denk kimse yoktur.*"

V.A. Gordlevskiy'in iki-üç eserini okumuş olan bir kimse onun sonraki eserlerinin hemen ona ait olduğunu anlayabilir. Eski bir Latin atasözünde: *ex ungue leonem*- bir izin bakıp onun aslana ait olduğu anlaşılabilir! Benim şahsi kanaatime göre, onun çalışmalarının ayırt edici niteliği canlı olmasındadır. Bu canlılık, halkın gerçek hayatından yararlanmasından kaynaklanmaktadır. Anadolu'nun geçmişiyle ilgili V.A. Gordlevskiy'in *Anadolu Selçuklu Devleti* (1941 y) adlı tarihi eseri inandırıcılığını Anadolu halkının yaşayış tarzı mükemmel bir şekilde tahliline borçludur.

Biz daha önce V.A. Gordlevskiy'in öğretmenlik vazifesi hakkında bilgiler vermiştik. Kendisine öğretmenlik tecrübesinin araştırmalarında çok yararı olmuştur. O iyi bir ders kitabı yazmanın eğitimdeki önemini herkesten iyi anlamıştır. Bununla birlikte V.A. Gordlevskiy birinci sınıf ve kaliteli araştırmaları olan Rus şarkiyat ilminin, o kadar da çok kaynak kitapları olmayan batılı şarkiyatçıların çalışmalarının ilerisinde olduğuna dikkat çekmeden geçememiştir. Böylece, Petersburg üniversitesinin Doğu dilleri fakültesinin 1914 yılında, yani I. Dünya Savaşı sırasında yayınladığı kitapların içerisinden kırk iki cildi değerli sayılmaktadır. Bu yayınlanan kitapların içinde bizim şarkiyatçılarımızın çok iyi çalışmaları bulunmaktadır: V. V. Barthold'un "Türkistan"ı, P.M. Melioranskiy'in "Arap-filolog Türk dili hakkında", F. İ. Şerbatskiy'in "Bilgi Teorisi ve Budistleri İncelemede Mantık." Fakat bu kitapların içinden ders kitabı sadece on tanedir.

V.A. Gordlevskiy 1908 yılında bu boşluğu fark etmiş ve Yegliçki adlı Türkçe ders kitabının Rusça tercümesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Onun özellikle bu kitabı seçmesi tesadüfi değildir. Kitaptaki materyaller kolaydan zora doğru sıralanmıştır. Bu da öğrencilere daha en baştan aktif bir dil öğrenimi imkanı vermiştir. Gordlevskinin bir çok fikrinden onun en iyi öğrencilerinden biri olan A.P. Potsluyeskiy "Türkmen dili" adlı ders kitabında yararlanmıştır. Sonraları bizzat Gordlevskiy'in katılımlarıyla Türk dilini öğreten ders kitapları yayımlanmıştır. Böylece ilk Türkçe-Rusça sözlük Gordlevskinin katılımıyla 1931 yılında ortaya çıkmıştır.

V.A. Gordlevskiy'in akademi kadrolarını yetiştirdiği son derece önemli vazifesine de belirtmemiz gerekir. Ben 1946 yılından beri V.A.Gordlevskiy ile aynı üniversitede çalışarak onun asistanlarına nasıl bir ihtimam gösterdiğini her zaman takip ediyordum. V.A.Gordlevskiy doktora öğrencisinin ders planından başlayarak tez donanımına kadar yardımcı olmuştur. O, doktora öğrencisinin çalışkanlığını ve becerisini göz önünde bulundurarak her şeyi derinlemesine düşünüyordu.

Sıkça tez savunmasına katılarak eleştiriler ve düzeltmelerde bulunurdu. Bu da doktora öğrencisinin çalışmasının daha iyi olmasına yardımcı oluyordu. Millî ilim kadrolarının meydana gelmesi de V.A.Gordlevskiy'in katılımıyla gerçekleşiyor. Gordlevskiy, F.E. Korş ve V. F. Miller gibi yetenekli bir araştırmacı ve ilim adamıydı.

Sovyet dünyasında milli bir Şarkiyat Enstitüsü ve Türkoloji ilmi Gordlevskiy'in katkılarıyla ortaya çıkmıştır. O, Türk halklarının bir savunucusu olarak Pantürkizm'i onlar için bir tehlike olarak görmüştür. Çünkü bu akımın temsilcileri, bütün kültürel ilerlemeleri Türklerin gerçekleştirdiklerini, fakat diğer halkların buna katkılarını kabul etmemişlerdir. Gordlevskiy Türk toplumu içindeki gelişme hareketlerini her zaman desteklemiştir.

Gordlevskiy'in Türk topluluklarının kültürel gelişimlerine katkısı büyük olmuştur. Bugün burada onun 75. doğum yıldönümü münasebetiyle toplanan biz mesai arkadaşları, ona her şeyden önce sağlık ve başarı diliyoruz. Bize göstermiş olduğu daimi yardımlarından dolayı şükranlarımızı sunuyoruz. Ve daha nice yıllar çok uluslu vatanımıza hizmetlerinin devam etmesini diliyoruz. Bu düşünceleri sadece biz değil, aynı zamanda bütün Sovyet cumhuriyetlerindeki ilim adamları da paylaşmaktadırlar.

Çeviren: Mürsel ÇAKMAK